

Hegedűs Kálmán

Kis nép nagy fiai

Első könyvem finnországi megjelenésének előestéjén nagyszámú baráti társasággal ültünk együtt Helsinki kikötőjének régi vendéglőjében Jean Sibelius és számos nemzeti nagyság egykori törzsasztalánál. Beszélgetésünk témája az úgynevezett kis népek Európában és a nagyvilágban játszott szerepéről folyt. Az egyik tekintélyes felszólaló ironikusan megjegyezte, hogy a kis nép mindig csak valami katasztrófa vagy szenzáció miatt kerülhet a nagy nemzetközi hírügynökségek figyelmének középpontjába, hogy aztán egy időre ismét csendben feledésbe merüljön. Mire Erkki Salmenhaara professzor úgy válaszolt, hogy elegendő a nagy népek fővárosainak telefonkönyveit néhány percig tanulmányozni, hogy máris impozáns képet nyerhesünk arról, mit adtak a kis népek gyermekei a nagyvilág kultúrájának. Ilyen ember volt a Finnország klasszikus nemzeti zeneművészetét egyedül megteremtett Jean Sibelius zeneköltő.

A jövődő mester 1865 december nyolcadikán született a Helsinkitől száz kilométerre északra fekvő Hämeenlinna városkában. Ősei szabad finn és svéd parasztok, halászok, erdészek, katonák, tengerészek, kereskedők voltak. Sibelius így beszélt egy

Jean Sibelius Wienissä v. 1891.

nála járt magyar ismerősének vezetéknévének eredetéről: „nagybátyám, egy svéd tengerészkapitány, akit Johannak hívtak, Franciaországban jártában felvette a Jean nevet. Innen származik az én nevem is.”(1)

Észak-Európa mai értelemben ismert országhatárai az ősi időkben nem léteztek és később is elég sokszor változtak. Errefelé ma is akadnak lakatlan területek. Magyarországot területéről kiindulva elegendő ha csak arra gondolunk, hogy valamikor az északi sarkvidék a mai Lengyelországban húzódott. A jégkorszak végén úgy tízezer évvel ezelőtt érte el a lassan egyre feljebb terjedő olvadás Finnország déli partjait. Nyolcezer éve szabadult fel a mai Lahti város környéke. A kultúra első komoly emlékeit hét ezer évvel előtti déli településeken találták meg Askola, Antrea, Heinola és Kirkkonummiban. Kőkorszaki nyomok négyezer, földművelési kultúra két ezeröttszáz éve léteznek finn földön. Utóbbi a Baltikumból, főleg észk és lett vidékekről lassan áttelepült lakosságra enged következtetni. A bronz és vaskorszak már magas életszínvonalat és kalevali műveltséget jelentet-

tek. Az első svéd telepesek időszámításunk után 400-ban léptek a délnyugati finn szigetekre és partokra. Átvándorlásuk 800 körül ért véget. A vikingek ősidők óta állandó kapcsolatot teremtettek hazájuk és szinte az egész világ között. Ismertek a példásan jó ősmagyar – svéd viking kereskedelmi kapcsolatok. Északi svéd, norvég,

izlandi szomszédjaikhoz hasonló módon éltek az ősfinn tengeri hajósok, akiknek a vikingekkel közös útjaikról már a Kalevala hősi énekei, regéi is tudtak. Nem véletlen az a tény, hogy Stockholm ma is egész Észak-Európa szeretett közös városa, mely a finn Helsinkihez hasonlóan érdekes módon a maga északi mivoltában egyszerre nyugat és közép-európai jellegű kultúrközpont. Később 1100-ban finn földön ismét svéd bevándorlás történt, de akkor már a hittérítés majd a központi északi államszervezés jegyében. Finnország tehát ősrégi része a nyugat európai kultúrájának a maga önállóan egyéni keleti és nyugati finn jellemvonásaival, melyeknek közös, sajátosan jellemző zenei hangját Jean Sibelius hivatása volt megtalálni és azt magas művészi fokon otthon és a nagyvilágban megszólaltatni.

Az ország finn neve Suomi (Szuomi), aminek jelentését lehetetlen egyértelműen tisztázni.

A Suomi név első, ezzel a szóval írásban lejegyzett, dokumentuma Gustaf III – Harmadik Gusztáv svéd király törvénykönyvében látható, amiben hazájával egyenrangú védelmet biztosít a Baltikumnak és Suominak.

A Finland (németül Finnland és franciául Finlande) skandináv írásmód pedig az ősrégi sors és kultúrközösségre utalva jelképe Skandinávia Fennoskandia nevű hátsó részének, Finnországnak.

A zeneszerző családjának délkeleti finn ága Artjärvből, (Art tó) Männistö /Fenyves/ falu Pekkala /Péter laka, kúria / nevű házából ered. Az apai dédapa, Matti Martinpoika (Mátyás Mártonfia) 1748 tavaszán délebbre költözött Lapinjärvi (Lapp tó) mellé, ahol szorgalmas és megbecsült fia Juho Martinpoika gazdálkodott egy svéd Sibba nevű földbirtokon. Innen ered a család Sibelius (Szibéliusz) neve. A Sibbe- kúria legidősebb fia Johan Sibelius kereskedő a városi magisztrátus elismert tagja volt Loviisa délkeleti tengeri kikötővárosban. Feleségül a Svédország Dániával határos déli Skåne/ Szköne / nevű tartományából egykor Finnországba áttelepült orvos Mathias Åkerberg leányát Catharina Fredrika kisasszonyt kapta. Az ifjú párnak egy leány és négy egészséges fiúgyermek született: Johan, Pehr, Christian- Gustaf és Edvard. Közülük Christian Gustaf Sibelius lett a jövő zeneszerző apja. Sebészorvosként a dél-finnországi patinás Hämeenlinna városában kapott állást. Felesége Maria Charlotta Borg kisasszony lett, kinek anyai nagyapja Gabriel Borg finn evangélikus esperes közismerten zeneszerető ember volt. A zene, ének és házi muzsikálás szeretete Jean Sibelius finn és svéd őseinél egyaránt világosan kimutatható.(2)

Sibelius két és fél éves korában elveszítette apját. Édesanyjuk így lett három kis gyermekkel özvegy, aki hősies kitartással egyetlen zokszó nélkül nevelte az árvákat. Magatartásáért egész Hämeenlinna városa tisztelte. Jean Sibelius otthon svédül beszélt édesanyjával és Evelina nevű anyai nagyanyjával. Finnül a helyi finn nyelvű líceumban valamint a hétköznapi életben tanult meg. Suomi - Finland hatszáz évig volt része a Svéd Királyságnak, majd a szerencsétlenül vesztes napoleoni és északi háborúk során 1809- ben a cári Oroszországhoz került önálló Finn Nagyhercegség néven. Hosszú nyelvi, kulturális, jogi csatározás után végül már nyílt szabadságharcra kényszerítve súlyos áldozatokat hozva győzött és 1917 december 6-án független állam lett.

Dacára minden szenvedéseinek és sérelmeinek a Finn Nép természete nem agresszív és támadó. Ha létére törnek, akkor néma kitartással a legvégsőkig küzd, mert csak

szabadon tud élni. Amúgy megfontolt, mert veleszületett valóságérzéke idegenkedik az eltérő világnézetek közötti meddő vizzálytól. Amiben együtt éreznek – hazaszere- tet- és amiért minden esetben összefognak az tette őket nagy néppé. Aki pedig e nép- nek hangot adott, az Jean (Johan) Julius Christian Sibelius, 1865 – 1957. A családban Janne becenevet kapott kis Sibelius kora ifjúságától kezdve muzsikálgat. Az 1800-as évek finn kultúrotthonaira jellemzően az egyházi, népi és polgári társasá- gi muzsikálás mindennapos volt. A gyermekek zenei nevelésben részesültek. Linda zongorázott, Christian csellózott, Janne hegedült. Öt éves kora óta érdekelte a zongo- ra. Később órákra járt, de kilenc évesen a hegedűt választja. Első hegedű és zeneel- mélet tanára Gustaf Levander, a helyőrségi katonazenekar karnagya. Ekkor már tiz- zenöt éves. A helyi finn nyelvű liceumban komponistai képességeit is bizonyítja. A testvéri trióban, valamint számos családok házi kamaragyűjtéseiben az ifjú Sibelius lassan a klasszikus mesterek vonós kamaraművein kívül a jelentősebb romantikusok kamarazenei termését is alaposan megismeri. És bár a zene szeretete természetes ré- sze mindennapi életének, fogékony lelke hamar megérzi, milyen bizonytalanoknak és komolytalanoknak tartotta a finn társadalom akkoriban a zenei pályát. Linda nővére később matematika tanár lett, Christian öccse pedig nőgyógyász. Zeneszerető polgá- rok. A fogékony kamasz Jean élénk érdeklődéssel hallgatja a helyi városháza díszter- mében alkalomadtán adott hangversenyeket. Időközben 1882 őszén Helsinkiben megnyílik a Zenei Intézet és annak művésztanárai vidéken is hangversenyeznek. Er- ről így ír Turkuban élő Pehr nagybátyjának 30.11.1884: ” Szeretett bácsikám! Ma nagy koncert van nálunk. Helsinkiből érkezett vonósnégyes van itt és én is koncertre megyek. De jó is lesz. A műsor igen érdekes és a muzsikások közismerten tehetsége- sek. Sitt játssza az első hegedűt.”(3) Honnan is sejthette volna akkor még Sibelius, hogy Anton Sitt magyar - cseh hegedűművészről, későbbi jó barátjáról írt. Még jó néhány hírességet hallhatott otthon. Például éppen érettségizett, amikor 1884 áprilisá- ban Hämeenlinna városházának dísztermében játszott August Wilhelmj. A nagy hol- land származású német hegedűst éppen Liszt nevezte új Paganininek. Majd a híres Liszt-tanítvány Sophie Menter bajor zongoraművésznőt hallhatta 1885-ben, aki (Sankt – Petersburg) Szent - Péterváron a híres Konzervatóriumban volt egy ideig professzor és onnan látogatott át egyedül, vagy pedig David Popper csellista férjével finn és svéd földre. Finnország sok Szent-Pétervár, Tallin, Riga, Vilnius és Stock- holm között átutazó zene és énekművészt kért fel és kapott meg finnországi koncer- tekre. Ma már tudjuk, hogy Liszt Ferenc nagy finn és svédországi koncertkörútját csak a vő, Wagner „ Tristan und Isolda „ operájának ősbemutatóján szerzett tüdő- gyulladás és korai halála hiúsította meg.

Jegyzetek

1.) Nagy Béla : Sibelius születésének 100. évfordulójára, Muzsika VIII.évfolyam 12. szám 1965. decem- ber.

2.) Erik Furuholm : Jean Sibelius, WSOY Porvoo – Borgå 1916 Svéd eredetiben : Jean Sibelius. Hans tondiktning och drag ur hans liv. Az 1916-os finn kiadás fordítója Leevi Madetoja finn zeneszerző, egyko- ri Sibelius növendék.

Ide tartoznak még :

Karl Ekman : Jean Sibelius. Schildts 1935 Helsingfors (svédül)

Karl Ekman : Jean Sibelius. Otava 1935 Helsinki (finnül)

Karl Flodin : Finska Musiker (Finn Muzsikuskok) Söderström 1900 Helsingfors (svédül)

- Carl Göran Nyblom: Jean Sibelius. Stockholm 1916
Walter Niemann : Jean Sibelius .Leipzig 1917
Olin Downes : Jean Sibelius. New York 1939.
Jussi Jalas : Elämäni teemat (Életem témái) Tammi, Helsinki 1981.53-75
3) Glenda Dawn Goss : Jean Sibelius. The Hämeenlinna Letters.(Jean Sibelius Ungdomsbrev. Brevtexterna i svensk original- svéd eredeti, 171-172) Schildts Förlags AB 1997 Esbo-Espoo Suomi-Finland

Sugár Péter rajza